

NDËRLIDHJA ME STANDARDET NDËRKOMBËTARE

Programi mësimor përfshin kompetenca përkatëse nga fusha e **Shoqërisë dhe kulturës demokratike** sipas Standardeve kombëtare.

	<i>Nxënësi/nxënësja di dhe/ose është i/e aftë të:</i>
VI-A.1	shpjegojë se si faktorët shoqërorë ndikojnë te individit dhe mjedisi dhe t'i marrë parasysh gjatë formimit të mendimit dhe marrjes së vendimeve;
VI-A.2	analizojë sjelljen e vet me qëllim përmirësimi, duke vendosur qëllime reale dhe të realizueshme për veprim aktiv në komunitet;
VI-A.4	bëjë reflektim kritik mbi vlerat dhe sjelljet personale dhe shoqërore në kontekste të ndryshme (veçanërisht në situata etike të ndjeshme), të respektojë normat dhe vlerat e pranura shoqërisht, por edhe t'i sfidojë kur mendon se është e nevojshme;
VI-A.5	kuptojë dallimet midis njerëzve mbi çfarëdo baze (gjini, përkatësi etnike, moshë, aftësi, status social etj.);
VI-A.9	njohë grupet e cënueshme në shoqëri dhe të marrë pjesë e të mbështesë aksione humanitare dhe vullnetare;
VI-A.12	analizojë dhe diskutojë në mënyrë kritike për vlerat e shoqërisë civile, rolet dhe sjelljet e ndryshme të qytetarëve dhe për rolin e vet në të;
VI-A.13	analizojë konceptin e të drejtave të njeriut dhe të drejtave të fëmijëve, të identifikojë raste të shkeljes së të drejtave dhe të ndërmarrë veprime për respektimin e tyre të pakushtëzuar;
VI-A.14	analizojë dhe diskutojë përgjegjësitë e pushtetit ekzekutiv, legjislativ dhe gjyqësor në një shtet juridik dhe rolin e shtetit në mbrojtjen e të drejtave të njeriut;
VI-A.15	identifikojë situata ku qytetarët mund të ndikojnë në jetën e komunitetit dhe të angazhohet për përmirësimin e gjendjes;
VI-A.19	shpjegojë rëndësinë e proceseve demokratike në shoqëri dhe të zbatojë parimet e pjesëmarrjes demokratike në kuadër të shkollës.
	<i>Nxënësi/nxënësja kupton dhe pranon se:</i>

VI-B. 1	nuk duhet të bëjë diskriminim mbi bazën e dallimeve midis njerëzve (përkatësi gjinore dhe etnike, moshë, aftësi, status social etj.);
---------	---

VI-B. 2	të gjithë njerëzit, përfshirë edhe fëmijët, kanë të drejtë të shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre dhe të marrin pjesë në marrjen e vendimeve që lidhen me nevojat dhe interesat e tyre;
VI-B.4	respektimi i pakushtëzuar i të drejtave dhe lirive të njeriut është thelbësor për mirëqenien e individit dhe të shoqërisë në tërësi;
VI-B.5	barazia, trajtimi i drejtë dhe kohezioni social janë të domosdoshëm për funksionimin e suksesshëm të komunitetit;
VI-B.6	angazhimi personal dhe bashkëpunimi me të tjerët janë të rëndësishëm për realizimin e interesit të përbashkët publik;
VI-B.7	çdo qytetar ka për detyrë të sillet me përgjegjësi ndaj bashkëqytetarëve, komunitetit dhe shoqërisë në tërësi, duke marrë gjithmonë parasysh pasojat e veprimeve të tij/saj për të tjerët dhe për mjedisin;
VI-B. 8	çdo qytetar është i detyruar t'i respektojë ligjet, rregullat dhe normat që rregullojnë sjelljen e njerëzve dhe funksionimin e institucioneve;
VI-B.11	secili ka të drejtë të zgjedhë cilin religjion ose fe ta ndjekë, ose të mos i përkasë asnjë feje, pa pasur pasojë për shkak të zgjedhjes së bërë;
VI-B.12	shteti ynë është një shoqëri shumëkulturore/shumëetnike në të cilën jetojnë pjesëtarë të kulturave/etnive të ndryshme dhe çdo qytetar ka përgjegjësi të kontribuojë në shkëmbimin ndërkulturor dhe respektimin e të drejtave të njeriut në dobi të jetesës së përbashkët në një shoqëri të integruar dhe me kohezion etnik.

REZULTATET NGA MËSIMNXËNIA

Tema 1: Të drejtat për mbijetesë	
Njohuri/aftësi	
• E kupton dallimin midis nevojave dhe dëshirave. • Mund të përshkruajë gjithçka që është e nevojshme për mbijetesën e një fëmije. • E kupton se si mund të shkelen të drejtat për mbijetesë. • E di që të rriturit kanë për detyrë të kujdesen për fëmijët. • Ka njohuri për situata të ndryshme në të cilat mund të shkelen të drejtat për mbijetesë.	
Qëndrime/vlera	
• Beson se askush nuk ka të drejtë t'i kufizojë të drejtat për mbijetesë. • Pranon se çdo fëmijë ka të drejtë për jetë dhe mbijetesë.	

- Është i gatshëm/e gatshme të ndërmarrë veprime që synojnë të kërkojnë nga të rriturit të veprojnë në përputhje me të drejtat për mbijetesë.
- Ka qëndrim kritik ndaj çdo forme të shkeljes së të drejtave për mbijetesë.
- Dënon pabarazinë në realizimin e të drejtave për mbijetesë.
- Beson se me punë të përbashkët mund të sigurohet e drejta për jetë për çdo fëmijë.
- Mbështet aktivitete që nënkuptojnë kujdes për shëndetin, ushqimin e mirë dhe mënyrën e shëndetshme të jetesës.
- Angazhohet për ndryshime si në mjedisin më të ngushtë ashtu edhe në atë më të gjerë.

<i>Përmbajtjet (dhe nocionet) dhe numri i orëve.</i>	<i>Shembuj të aktiviteteve</i>
• E drejta për jetë (mbijetesë) numri i orëve: 3	• Nxënësit ndahen në grupe. Secili grup përshkruan një fëmijë (pavarësisht gjinisë) në moshë të ndryshme (sapo lindur, në moshën 5, 10, 14 dhe 18 vjeç) sipas pamjes së tij, çfarë ha, çfarë vesh, me çfarë luan, çfarë ndihme i duhet, kush dhe si kujdeset për të. Në fund, secili grup i prezanton përshkrimet dhe zhvillohet një diskutim për ngjashmëritë dhe dallimet mes fëmijëve në moshat e ndryshme. • Zhvillohet një diskutim i hapur për atë nëse të gjithë fëmijët në botë i kanë të gjitha gjërat që u duhen për të rritur dhe për t'u zhvilluar, pse është e rëndësishme që t'i kenë këto gjëra dhe kush është përgjegjës për t'ua siguruar ato.
• E drejta për një standard të përshtatshëm jetese (standardi i jetesës) numri i orëve: 3	• Nxënësit ndahen në grupe që përfaqësojnë banorë të një shteti të ri, në të cilin qeveria ka vendosur që njerëzve duhet t'u plotësohen disa nevoja dhe dëshira. Fëmijët zgjedhin mes dëshirave dhe nevojave që u ofrohen, derisa të arrijnë të gjitha gjërat esenciale që, sipas tyre, duhet të sigurohen në çdo situatë. Grupet i prezantojnë nevojat/dëshirat përfundimtare që i kanë zgjedhur dhe e shpjegojnë pse i kanë zgjedhur pikërisht ato. • Zhvillohet një diskutim i hapur për mënyrën e marrjes së vendimeve dhe zgjedhjes, për ndjenjat që kanë pasur kur është dashur të heqin dorë nga disa nevoja apo dëshira, për dallimin mes asaj që është e domosdoshme dhe asaj që dëshirojmë, për dallimet mes njerëzve në nevojat dhe dëshirat e tyre, si dhe për atë se kush është i detyruar të kujdeset për plotësimin e nevojave të fëmijëve.

• E drejta për kujdes prindëror (prind/kujdestar) numri i orëve: 3	• Vendosen karrige në rreth, aq sa familje janë parashikuar (familje që dallohen sipas disa karakteristikave), dhe çdo fëmijë merr një letër që përcakton se cilës familje i përket. Gjatë lojës, fëmijët duhet të zbulojnë se cila është familja e tyre dhe kush janë anëtarët e saj. • Zhvillohet një diskutim i hapur për llojet e ndryshme të familjeve që u formuan gjatë lojës, kush janë anëtarët e një familjeje, si krijohet një familje, kush duhet të kujdeset për fëmijët në familje, për ndarjen e prindërve, jetesën në shtete të ndryshme dhe detyrimet e komunitetit më të gjerë për kujdesin ndaj fëmijëve.
---	---

Tema 2: Të drejtat për zhvillim

Njohuri/aftësi

- Mund të njohë gjithçka që është e nevojshme për zhvillimin e një fëmije.
- Di të shpjegojë pse arsimi është një e drejtë që lidhet me zhvillimin e fëmijës.
- Kupton se si loja ndikon dhe ndihmon në zhvillimin e fëmijëve.
- E kupton që ekzistojnë besime të ndryshme.
- E di që ka kultura të ndryshme.

Qëndrime/vlera

- Mendon se religjionet (fetë) dhe besimet e ndryshme përbëjnë një pasuri, jo një kërcënim.
- Dënon ndalimin e mendimeve dhe besimeve të ndryshme.
- Mbështet pjesëmarrjen e përbashkët në aktivitete kulturore, lojëra dhe kohë të lirë me ata që janë ndryshe nga vetja.
- Kupton që disa sjellje mund të jenë fyese për disa fëmijë.
- Angazhohet për komunitete që i respektojnë dallimet.

Përmbajtjet (dhe nocionet) dhe numri i orëve.

Shembuj të aktiviteteve

- **E drejta për kulturën, religjionin dhe gjuhën e vet**
(kulturë, religjion)
numri i orëve: 4

• Nxënësit formojnë grupe që paraqesin homogjenitet sipas një karakteristike të caktuar, ndërsa ai që nuk është pjesë e grupit përpiqet të bëhet pjesë e tij. Një vëzhgues i veçantë mban shënime për teknikat që përdoren gjatë këtij përpjekjeje. Të gjithë fëmijët duhet ta përjetojnë ndjenjën e “mos-përkatësisë” në një grup dhe përpjekjen për t’u bërë pjesë e tij.

• Pas raportimit të vëzhguesve, zhvillohet një diskutim i hapur për mënyrën se si janë ndier fëmijët kur kanë qenë pjesë e grupit dhe kur kanë qenë jashtë tij, për sa e lehtë ose e vështirë është të hysh në grupe të ndryshme, si dhe për perceptimet e fëmijëve lidhur me situata të ngjashme në jetën e përditshme.

- **Liria e besimit**
(siguri)
numri i orëve: 4

• Nxënësit ndahen në grupe dhe secilit grup i jepen fotografi të tempujve të ndryshëm dhe emrat e religjioneve-feve të cilave u përkasin ato tempuj, si dhe thënie të nxjerra nga mësimet e atyre feve, të cilat duhet t’i lidhin me përkatësitë përkatëse.

- Bisedohet për atë se çfarë do të thotë të kesh një besim, respektivisht të i përkasësh një feje të caktuar, cilat fe ekzistojnë në botë dhe në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për besimet që nuk janë fetare, si dhe për festat që lidhen me fetë.

Tema 3: Të drejtat e autorit

Njohuri/aftësi

- Mund të identifikojë/shquajë sjellje të dhunshme dhe abuzim.
- Di të kundërshtojë dhunën.
- E kupton që fëmijët refugjatë janë viktimë.
- E di që konfliktet e armatosura i lënë fëmijët pa prindër, shokë, shtëpi dhe shkolla.
- Ka njohuri për mënyrat se si fëmijët mund të jenë të ekspozuar ndaj dhunës në familje.

Qëndrime/vlera

- Mendon se dhuna duhet të njihet dhe nuk duhet të heshtet për të.
- E pranon që një fëmijë e ka të vështirë të përballet i vetëm me dhunën.
- Është i/e gatshëm/gatshme të ndërmarrë veprime që nënkuptojnë ndihmë për fëmijët viktimë të dhunës.
- Ka qëndrim negativ ndaj çdo forme të dhunës.
- E dënon luftën.
- Kupton që çdo fëmijë mund të gjendet në situatë të jetë viktimë e dhunës.
- Angazhohet për ndihmë ndaj fëmijëve viktimë.

Përmbajtjet (dhe nocionet) dhe numri i orëve.

- **E drejta për mbrojtje nga dhuna dhe mospërfillja** (dhunë, abuzim, viktimë) numri i orëve: 3

Shembuj të aktiviteteve

- Nxënësit ndahen në grupe dhe marrin udhëzime për të luajtur role që paraqesin forma të ndryshme të mundshme të dhunës ndaj fëmijëve. Secila situatë e luajtur përfundon me analizë, identifikimin e shkëlqes të së drejtës për mbrojtje nga dhuna dhe identifikimin e reagimeve të mundshme në situata të tilla ose të ngjashme.

	• Më pas zhvillohet një diskutim i përbashkët për të gjitha situatat, për realitetin e këtyre ngjarjeve, për mënyrën se si nxënësit do të vepronin në role të ndryshme dhe për mundësitë e mbështetjes dhe ndihmës për ata që mund të përballen me situata të tilla.

• E drejta për mbrojtje nga dhuna seksuale dhe trafikimi i fëmijëve (dhunë seksuale, fëmijë refugjatë) numri i orëve: 3	• Nxënësit vizatojnë ilustrime që paraqesin një mënyrë se si fëmija mund të dëmtohet fizikisht. • Zhvillohet një diskutim për mënyrën se si të rriturit duhet të sillen ndaj fëmijës, për faktin që fëmija kurrë nuk është fajtor për dhunën seksuale, për mënyrat e ndryshme në të cilat mund të thyhet privatësia seksuale e fëmijës (fotografi, shfaqja e filmave me përmbajtje seksuale, prekja e pjesëve të trupit të fëmijës ose detyrimi i fëmijës të prekë pjesë të trupit të të rriturit). Diskutohet edhe se si fëmija duhet të reagojë, kujt t’ia tregojë, si të thotë “jo” dhe të mos ndihet kurrë turp të denoncojë këtë sjellje ndaj të rriturve.
• E drejta për mbrojtje të fëmijëve në situata konflikti të armatosur (luftë) numri i orëve: 3	• Secili nxënës vizaton një ilustrim me temë “Çfarë sjell lufta”. Pasi nxënësit përfundojnë, vizatimet vendosen në mur dhe nxirren momente të caktuara lidhur me të cilat zhvillohet diskutimi. • Diskutimi zhvillohet për atë se çfarë ndodh gjatë luftës (vriten njerëz, plagosen, vdesin nga uria, nga uji i ndotur, nga sëmundje ngjitëse, nga pamundësia për të marrë kujdes mjekësor të rregullt; nuk shkohet në shkollë, në kinema ose teatër; nuk vizatohet, nuk lexohet, nuk bëhet shëtitje, nuk dëgjohet muzikë, nuk luhet në kompjuter; shkatërrohen ndërtesa, rrugë, parqe; vriten kafshë, ndotet natyra...); për atë çfarë ndodh me fëmijët në luftë; dhe për mënyra të tjera për të zgjidhur problemet mes njerëzve.

Tema 4: Të drejtat pjesëmarrëse	
Njohuri/aftësi	
• Kupton dallimin mes lirisë së shprehjes dhe fyerjes. • Mund të identifikojë/shpërfaqë mënyrat e shprehjes së mendimit të vet. • Di të formojë një mendim dhe ta shprehë atë. • Kupton se ka të drejtë të thotë atë që mendon për çështjet që e prekin. • E di që edhe të tjerët kanë të drejtë për mendim. • Ka njohuri për mënyrat se si mund të marrë vendime për çështje të caktuara.	
Qëndrime/vlera	

- Respekton mendime të ndryshme.
- Mendon se duhet dëgjuar zëri i fëmijëve.
- Është i/e gatshëm/gatshme të ndërmarrë veprime të nevojshme për arritjen e ndryshimeve të dëshiruara.

- Ka qëndrim pozitiv ndaj shoqatave të ndryshme.
- Dënon ndalimin e shprehjes së mendimit.
- Beson se mund të gjendet një zgjidhje e përbashkët kur të gjithë kanë të drejtë të shprehin mendimin e tyre.
- Mbështet debatet dhe bisedat.
- Angazhohet për mënyra të ndryshme të shprehjes së mendimit.

<i>Përmbajtjet (dhe nocionet) dhe numri i orëve.</i>	<i>Shembuj të aktiviteteve</i>
• E drejta për të shprehur mendimin (debat, diskutim, opinion, qëndrim) numri i orëve: 5	• Nxënësit ulen në rreth dhe u shpjegohet se indianët kishin një mënyrë të veçantë me të cilën secili merrte shansin të thoshte atë që mendonte dhe të dëgjohej. Ai që mban shkopin magjik në dorë ka të drejtë të shprehë mendimin e tij për një çështje të caktuar dhe të gjithë të tjerët duhet ta dëgjojnë me vëmendje. Çdo fëmijë merr këtë mundësi apo rast. Nëse nuk dëshiron të flasë për temën, ia kalon shkopin më tej. Kjo është një mënyrë e mirë për të inkurajuar fëmijët e tërhequr të flasin dhe për fëmijët dominues që të respektojnë të drejtat e të tjerëve. Në këtë lojë mund të përdoret çdo temë (ose ngjarje) që edukatori e konsideron interesante për t'u diskutuar me fëmijët. • Zhvillohet një diskutim i hapur për sa i dëgjojnë të rriturit fëmijët kur duan t'u thonë diçka, nëse fëmijët duhet të shprehin mendimin e tyre për gjëra të ndryshme, për mënyrën se si duhet ta shprehin mendimin, për atë që më së shumti dëshirojnë të thonë, dhe për kuptimin e respektimit të mendimit të tjetrit (që nënkupton pranimin, por jo domosdoshmërisht pajtimin).
• Liria e shoqërimit (aktivizëm, shoqërim/shoqata) numri i orëve: 5	• Nxënësit ndahen në grupe (të paktën 5 fëmijë në secilën grup) dhe marrin detyrë të krijojnë një shoqatë për ndonjë çështje (shoqatat mund të jenë nga çdo fushë dhe për çfarëdo, dhe nuk duhet domosdoshmërisht të jenë serioze). Nxënësit duhet të krijojnë: bjeshka për shoqatën e tyre (t'i vizatojnë dhe t'i vendosin), të mendojnë së paku tre aktivitete që do të zhvillojnë brenda shoqatës së tyre. Në fund, të gjithë fëmijët mblidhen së bashku dhe ndajnë idetë e tyre, dhe mund të propozohet që si grup të formojnë ndonjë shoqatë. • Diskutohet për atë për çfarë mund të bashkohen njerëzit (për të pasur një zë më të fuqishëm, për të ndihmuar njëri-tjetrin, për të luajtur, vizatuar, kënduar, për të biseduar për gjërat që i

	interesojnë), çfarë lloj shoqatash njohin, dhe mund të përmenden edhe disa shoqata origjinale dhe të pazakonta.
--	--